

Literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu tarifu veidošanas principi un kritēriji

Saturs

Ekskluzīvās tiesības un tiesības uz autoratlīdzību	2
Tarifu veidošanas pamatprincipi.....	3
Autoratlīdzības maksājumu veidi	4
Autoratlīdzības aprēķināšanas metodika un kritēriji.....	5
Literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu pārvaldījuma izdevumi	7
Kopsavilkums	7

Ekskluzīvās tiesības un tiesības uz autoratlīdzību

“Bernes konvencija par literāro un mākslas darbu aizsardzību” nosaka, ka literāro darbu autoram ir ekskluzīvās tiesības:

- atļaut reproducēt šos darbus jebkurā veidā un formā (9.pants 1.p.);
- uz savu darbu raidīšanu ēterā vai izziņošanu vispārējai zināšanai ar jebkuru citu bezvadu raidīšanas paņēmieni zīmju, skaņu vai attēlu veidā (11.bis pants(1) (i))
- uz savu darbu publisku lasīšanu, ieskaitot publisku lasīšanu ar jebkuriem līdzekļiem vai jebkurā veidā (11.ter pants (1) (i)).

Bernes konvencijas nosaka, ka dramatisko un muzikāli dramatisko darbu autoram ir ekskluzīvās tiesības:

- uz savu darbu publisku izpildīšanu, ieskaitot publisku izpildīšanu ar jebkuriem līdzekļiem vai jebkurā veidā (11.pants (1) (i)).

Arī Latvijas Republikas Autortiesību likuma 15.pants nosaka, ka autoram attiecībā uz sava darba izmantošanu ir izņēmuma tiesības:

- 1) publiskot darbu;
- 2) publicēt darbu;
- 3) publiski izpildīt darbu;
- 4) izplatīt darbu;
- 5) raidīt darbu;
- 6) retranslēt darbu;
- 7) padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 8) iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas, izņemot trīsdimensiju arhitektūras darbus un lietišķās mākslas darbus;
- 9) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt darbu;
- 10) tulkot darbu;
- 11) aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot darbu.

Autortiesību likuma 15.panta 4.daļa nosaka, ka autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, atļaut vai aizliegt tā izmantošanu, saņemt atlīdzību par atļauju izmantot savu darbu un par darba izmantošanu, izņemot likumā noteiktos gadījumus.

Saskaņā ar Eiropas tiesību doktrīnu autora mantisko tiesību funkcija ir “nodrošināt to [tiesību] īpašnieka mantiskās intereses, kas var tikt īstenotas tādā gadījumā, ja likums garantē tiesību īpašniekam zināmā mērā ekskluzīvu tiesību uz darba lietošanu un mantiska labuma gūšanu, ļaujot citiem lietot darbu noteiktos veidos. Savā būtībā autora mantiskās tiesības ir lietu jeb reāltiesības, jo līdzīgi kā īpašuma, servitūtu un citas lietu tiesības nodrošina personām noteiktu monopolu uz objektīvi pastāvoša objekta (darba) lietošanu un rīcību ar to. Tiesības ir mantiskas tiesības (patrimoniālas tiesības), jo ietilpst personas mantas sastāvā.”¹

Praksē Latvijā nereti tiek jaukts autora tiesību ārkārtīgi svarīgs iedalījums autora ekskluzīvās (izņēmuma) tiesībās un tiesībās uz atlīdzību. Atbilstoši Autortiesību likuma 15.pantā noteiktajam ekskluzīvu (izņēmuma) autora mantisko tiesību apjomam autoram ir absolūta tiesība lemt par darba izmantošanu, “absolūta vara pār likumā tieši noteiktiem darba

¹ M. Grudulis. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 111.lpp.

NL-26/02

lietošanas veidiem.”² Papildus 15.pantā noteiktajai autora mantisko tiesību ekskluzivitātei attiecībā uz darba izmantošanu nosauktajos veidos Autortiesību likuma 40.panta 1.p. nosaka, ka ir aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjektu atļauja.

Tarifu veidošanas pamatprincipi

Atļauju darba izmantojumam var piešķirt pēc **atsevišķu darbu** principa – katram darbam savu atļauju, kas nozīmē, ka darbu izmantojuma administrēšana notiek līdzīgi tai, ko veic autors personiski. Šāda individuāla licencēšana tiek **piemērota literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu** izmantojuma gadījumos.

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) izdotajā Paulas Shēpensas “Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmatā” norādīts, ka “atkarībā no teātra vai teātra trupas, kas vēlas iestudēt darbu, autors izvirza dažādus noteikumus, kas var atšķirties atbilstoši autora vai darba stāvoklim sabiedrībā. Dažos izmantojuma veidos pirms publicēšanas vai reproducēšanas jāsaņem apstiprinājums galīgajam variantam.”³ Tāpēc mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai attiecībā uz šiem izmantojuma veidiem nav iespējams noteikt striktus tarifus, bet gan tikai minimālo maksu un ierosināt maksimālo robežu.

Tarifi tiek noteikti, balstoties uz Starptautiskās Autoru un komponistu biedrību konfederācijas (turpmāk – CISAC), kuras locekle ir arī AKKA/LAA, rekomendācijām, rēķinoties ar Latvijas ekonomisko situāciju, patēriņa preču cenām, kā arī ar Skandināvijas/Baltijas reģiona autoru organizāciju apstiprinātajiem literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu izmantojuma tarifiem.

Ņemot vērā, ka viens no pamatprincipiem ir, ka autori ir tiesīgi jebkurā gadījumā saņemt taisnīgu daļu no iegūtā ieņēmuma par savu darbu un ka CISAC spēkā esošo Statūtu 4.b) pants nosaka tās misiju „pārraudzīt un nodrošināt ekonomisko un tiesisko interešu, kas saistītas ar [literāriem un mākslas] darbiem, ievērošanu gan starptautiskā jomā, gan attiecībā uz vietējo likumdošanu”, vairums lēmumu, ko CISAC ir pieņēmusi, aprobežojas ar galveno principu definēšanu un tarifu kritēriju piedāvājumu:

- „Tarifi jānosaka pašiem autoriem” (9. kongress, Varšava, 1934.)
- „Autoram vienmēr jābūt iekļautam viņa darba radītā ieņēmuma sadalē, un šis princips ietver jebkuru vienreizēju maksājumu” (12. kongress, Parīze, 1937. CIAD - Montekarlo, 1971.)
- „Visās valstīs atlīdzība, kas pienākas autoriem un izdevējiem, ir jāiekasē uz procentu sistēmas bāzes, kāda ir ierastā prakse intelektuālās jaunrades izmantošanā” (12. kongress, Parīze, 1937.)
- „Ārzemju darbu izpildījums nevar būt par iemeslu zemākam procentu likmes piemērojumam par nacionāliem darbiem piemēroto” (13. kongress, Stokholma, 1938.)
- „Atlīdzību var noteikt tikai katrā konkrētā gadījumā, tādējādi nepieļaujot jebkādu tarifu, kas tiek uztiets vienkārši ar administratīvu līdzekli, un tiesu noteiktu tarifu piemērošanu gadījumos, kad nav panākta vienošanās starp autoru un izmantotāju” (17.kongress, Amsterdamā, 1952).

² M. Grudulis. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 111.lpp.

³ P. Shēpensa. Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmata. UNESCO, Rīga: Latvijas Republikas Kultūras Ministrija, 2006, 32.lpp.

Autoratlīdzības maksājumu veidi

Analoģiski citu valstu pieredzei autoratlīdzība tiek noteikta:

- kā fiksēta summa;
- kā procents no darba izmantotāja ieņēmumiem.

Parasti par **mazo tiesību** izmantošanu autoratlīdzība tiek noteikta procentuāli no ieņēmumiem, bet par lielo tiesību izmantošanu – kā fiksēta summa par katru darbu raidīšanas minūti. Ar “mazajām tiesībām” (*petits droits*) starptautiski apzīmē visus muzikālos darbus ar vai bez teksta, izņemot muzikāli dramatiskos darbus. Parasti muzikālo darbu mazo tiesību izmantošanu administrē autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas vai citas līdzīgas organizācijas, kuras ir pilnvarotas izsniegt vispārēju licenci par visu šādu darbu repertuāru kopumā.⁴

Lielās tiesības (operas, operetes, mūzikli, baleti - muzikāli dramatiskie darbi; leļļu izrādes, pantomīmas, teātra izrādes – dramatiski darbi) vienmēr tiek administrētas individuāli, “pēc atsevišķu darbu principa – katram darbam savu atļauju.”⁵

Ja darbu izmantotājs gūst ieņēmumus – publika maksā pirkuma cenu vai ieejas maksu, autoratlīdzības apmēru aprēķina saistībā ar tiešiem vai netiešiem izmantotāja ieņēmumiem. Dramatisko darbu izpildījuma tiesību federācija 1947.gadā savā 14.kongresā pirmo reizi īpaši ieteica minimālo procentuālo lielumu: „ikviena sabiedrība apņemas savā valstī piemērot autortiesībām katram izpildījumam pamata minimumu 10% apmērā no bruto ieņēmuma un nodrošināt to, ka autora honorāri, kuri krājas oriģināla autoram, nav mazāki par 5% no bruto ieņēmuma” (šis ieteikums par labu minimālajam tarifam 10% tika atkārtots vairākas reizes: 1952.gadā, 1956.gadā, 1958.gadā).

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) izdotajā Paulas Shēpensas “Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmata” norādīts, ka “**dramatisko darbu** gadījumā piemērojama katra atsevišķa darba licencēšanas sistēma. Procenti no ieņēmumiem šeit būs visaugstākie, jo autortiesību aizsargāti darbi piepilda visu izrādi. Minimālā summa par izrādi vai noteiktu izrāžu skaitu atkarīga no izrādīšanas vietas ietilpības un iestudējuma budžeta”.⁶

Autoratlīdzību par jebkādu **negrafisku reproducēšanu** jebkurā nesējā aprēķina kā procentus no to pārdošanas cenas. Minimālā summa tiek balstīta uz ieraksta skanēšanas ilgumu, kas arī tiek piemērota gadījumos, kad netiek gūti ieņēmumi no ieraksta tiražēšanas.

Grafiskās reproducēšanas gadījumā autoratlīdzība par literāriem un zinātniskiem tekstiem tiek iekasēta kā procenti no ieņēmumiem, kas saistīti ar šo izmantojumu, vai piemērojot samaksu, kas aprēķināta atkarībā no reproducēto darbu skaita un konkrēto publikāciju apjoma.

⁴ WIPO GLOSSARY of terms of the law of copyright and neighboring rights. Geneva, 1981, p.186.

⁵ P. Shēpensa. Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma rokasgrāmata. UNESCO, Rīga: Latvijas Republikas Kultūras Ministrija, 2006, 32.lpp.

⁶ Turpat, 35.lp.

Autoratlīdzības aprēķināšanas metodika un kritēriji

Ievērojot augstākminēto, autoratlīdzības aprēķināšanā tiek ievērota sekojoša metodika un tiek ņemti vērā sekojoši kritēriji:

- LITERĀRI DARBI

➤ Reproducēšana

Literāru darbu reproducējot, tiek ņemts vērā:

- Grafiskā (vizuālā) formā reproducēta darba apjoms – rindiņu skaits dzejai, autorloksnes prozai
- Audio vai audiovizuālā formā reproducēta darba skanēšanas ilgums minūtēs
- Izdevuma vai datu nesēja tirāža
- Izdevuma vai datu nesēja vairumtirdzniecības cena vai pašizmaksa (ja izdevums netiek tirgots)
- Reproducētā darba proporcija attiecībā pret kopējo izdevuma apjomu – piemēram, ja grāmatā ir arī ilustrācijas, literāra darba autora autoratlīdzība tiek proporcionāli samazināta
- Darba publicēšanas vieta izdevumā – vai darbs vai tā fragments tiek publicēts uz izdevuma vāka

➤ Raidīšana ēterā

- Audio vai audiovizuālā formā raidīta darba skanēšanas ilgums minūtēs

➤ Publiskais izpildījums

- Tiek ņemts vērā, vai pasākums ir par ieejas maksu vai bez
- Ja pasākums ir bez ieejas maksas, tiek ņemts vērā apmeklētāju skaits
- Ja pasākumā bez literārajiem darbiem tiek izmantoti arī citu veidu darbi, autoratlīdzība tiek sadalīta proporcionāli darbu izmantojuma apjomam

➤ Publiskošana, darbus padarot pieejamus sabiedrībai

- Līdzīgi kā darbu reproducēšanas gadījumā tiek ņemts vērā publiskoto darbu apjoms un laiks, uz kādu darbs ir pieejams
- Ja satura nodrošinātājs gūst ieņēmumus no gala lietotāja, tiek piemērota procentuāla autoratlīdzības aprēķināšana no šiem ieņēmumiem

➤ Publiskošana bibliotēku digitālo grāmatu katalogos

- Skatījuma maksas aprēķināšanā tiek ņemti vērā sekojoši aspekti:
 - ◆ vidējā 1 izsnieguma vērtība fiziskām grāmatām publiskā patapinājuma ietvaros pēdējos 3 gados;
 - ◆ Latvijā izdoto grāmatu vidējā cena;
 - ◆ vidējā e-grāmatu cenu atkarībā no apjoma, datnes sagatavošanas sarežģītības, licences noteikumiem tulkoto darbu gadījumā u.c. faktoriem;
 - ◆ rādītāji par vidēji katrā bibliotēkā nopirktās drukātās grāmatas dzīves ciklu, ko izmanto arī tiešsaistes lasīšanas platformā;
 - ◆ atlīdzības tarifs ieņēmumiem, ko satura nodrošinātājs gūst no gala lietotāja.

- DRAMATISKI UN MUZIKĀLI DRAMATISKI DARBI

Dramatisku un muzikāli dramatisku darbu gadījumā jāņem vērā, ka tajos ietverts lielāks skaits autoru darbu veidu, kas var tikt izmantoti un kuru autoriem visiem ir tiesības saņemt sev pienākošos autoratlīdzību. Tradicionāli autoram tieši par atļauju darbu iestudēt tiek maksāta fiksēta summa, bet caur mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju tiek maksāta autoratlīdzība procentu veidā no biļešu ieņēmumiem par darbu izmantojumu publiskajā izpildījumā. Pārējie izmantojumi var tikt veikti pēc šī – pirmā izmantojuma – iestudējuma publiska izpildījuma.

Iestudējumā var tikt izmantots:

- **Teksts** – luga, tulkota luga (oriģinālvalodas teksta autors un tulkotājs), dramaturģisks (pamatdarba autors un dramaturģiskuma autors), tulkots dramaturģisks vai dramaturģisks pēc tulkota darba (pamatdarba autors, tulkotājs un dramaturģiskuma autors vai pamatdarba autors, dramaturģiskuma autors un tulkotājs), muzikāli dramatiskos darbos – librets;
- **Mūzika** – speciāli rakstīta mūzika dramatiska darba iestudējumam, jau esoša mūzika, muzikāli dramatiskos darbos – operas, baleta, mūzikla utml. komponētā mūzika;
- **Horeogrāfija** – balets, dramatiska darba iestudējumi ar horeogrāfiju, mūzikli, operas ar horeogrāfiju;
- **Scenogrāfija un kostīmu mākslinieka darbi, t.sk. – arī video, gaismu mākslinieka darbi.**

➤ Reproducēšana

Ievērojot, ka dramatisku un muzikāli dramatisku darbu izmantojums ir t.s. lielās tiesības, kas tiek administrētas individuāli, par katru izmantojuma veidu ir jāsaņem visu iesaistīto autoru atļaujas un jāparedz autoratlīdzība visiem autoriem. Par darba pirmreizēju fiksāciju tiek noteikta fiksēta summa, kas iekšēji sadalīta starp iestudējumā izmantoto darbu autoriem. Tiek ņemts vērā darba veids (dramatiski vai muzikāli dramatiski darbi), ilgums (viencēlienu vai vairākcēlienu) un garums (hronometrāža).

➤ Raidīšana ēterā

Tiek ņemts vērā raidītā darba garums – hronometrāža

➤ Publisks izpildījums

Vissenākais un tradicionāls izmantojums šī veida darbiem, tajā tradicionāli autoratlīdzība tiek aprēķināta procentu veidā no biļešu bruto ieņēmumiem, ievērojot, ka autoratlīdzība jāparedz katram darbu veidam individuāli. Autoratlīdzības procenti tiek noteikti individualizēti katram darbu veida autoram – teksta autoram, mūzikas autoram, horeogrāfijas autoram, scenogrāfijas/kostīmu autoram.

Par dramatisko darbu iestudējumos izmantoto mūziku un horeogrāfiju tiek ņemta vērā izmantotā darba hronometrāžas proporcija attiecībā pret iestudējuma garumu.

Jau esošas mūzikas izmantojuma gadījumā autoratlīdzības procents ir samazināts (salīdzinot ar speciāli iestudējumam rakstīto mūziku), jo tiek ņemts vērā, ka autori ir jau saņēmuši un nākotnē var saņemt autoratlīdzību arī no citiem šī darba izmantojuma veidiem.

Amatierteātru iestudējumu gadījumā tiek ņemts vērā, ka iestudējumi tiek izrādīti vai nu bez maksas, vai ieejas biļešu cenas un apmeklējums ir salīdzinoši mazs, tādēļ tiek noteikta fiksēta autoratlīdzība par iestudējumu kopumā.

➤ Tiešsaiste

Tiek ņemts vērā, vai tiešsaiste ir par maksu, iestudējuma garums un ilgums, uz kādu laika periodu iestudējuma ieraksts ir pieejams tiešsaistē.

Literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu pārvaldījuma izdevumi

Pārvaldījuma izdevumos iekļaujas gan tiešie pārvaldījuma izdevumi, tādi kā licences izsniedzēja darbinieka darba alga un citu iesaistīto darbinieku atalgojums, pasta izdevumi, kancelejas preces, telefona izmaksas, datora laika izmaksas, elektrība, darba vietas komunālās izmaksas, autoru darbu datu bāzes veidošana, kā arī starptautisko datu bāzu izmantošanas nodrošināšana utt.

Otra liela pārvaldījuma izdevumu daļa attiecināma uz netiešajiem izdevumiem, piemēram, kopējām administrācijas darbinieku izmaksām, saistīto nodaļu atbalsta funkciju sniegšanu, kur ietilpst juridiskās, dokumentācijas un sadales, grāmatvedības, lietvedības nodaļu darbs, tāpat pie izmaksām pieskaitāmas sētnieka, apsarga pakalpojumu, transporta pakalpojumu izmantošana un mājas ekspluatācijas izmaksas.

AKKA/LAA līgumā par autora mantisko tiesību kolektīvo pārvaldījumu noteikts, ka tiesību pārvaldījuma izdevumi nepārsniedz 25 (divdesmit piecus) procentus no iekasētajām summām. Visas izmaksas tiek dokumentētas AKKA/LAA grāmatvedības dokumentos un ik gadu auditētas. Tās atspoguļotas biedrības ikgadējos finanšu pārskatos, to pareizība apstiprināta zvērināta auditora ziņojumā.

Pārvaldījuma izmaksas atzīstamas par iespējami zemākām un atbilstošām efektīva biznesa un labas pārvaldības principiem.

Kopsavilkums

AKKA/LAA veidotie tarifi atbilst gan CISAC rekomendācijām, gan WIPO vadlīnijām tarifu veidošanā. Tie ir samērīgi attiecībā pret autoru organizāciju tarifiem citās valstīs.

Visi tarifi tiek apstiprināti autoru padomes sēdēs.

AKKA/LAA darbību uzrauga par autortiesību un blakustiesību nozari atbildīgā valsts institūcija – Kultūras ministrija, kuras pārstāvis deleģēts piedalīties AKKA/LAA padomes sēdēs un autoru kopsapulcē.

Tarifi ir pieejami AKKA/LAA interneta vietnē.